

»O, Bog vas živi!« vzklikne strijc veselo, ko stopi Erazem nenadoma v sobo. »Nocoj se vas sicer nismo nádejali, ali zato ste nas razveselili tem bolj; dobro, da niste prišli opóludne.«

»Zakaj?« čudi se prihodnik.

»Postili smo se«, pravi strijc in se nasmeje poredno.

»Postili? Danes?« čudi se Erazem čimdalje bolj, »saj ni ne petek, ne kvaterni teden.«

Strijc se smeje še bolj in mu pové, kaj se je pripetilo kolínam. Erazem se je sprva jezil, potem pa se je smijal tudi sam, in bili so dobre volje do pozne noči.

(Konec prihodnjič.)

Pouk in vzgoja slepcev.

Berilo J. Hönigmanna v seji »Slovenskega kluba« na Dunaji, dne 8. listopada leta 1890.

dje te družbe so pokazali lani, da se zanimajo za pouk in vzgojo gluhonemcev. To me je vzpodbudilo, da razpravljam danes o pouku in vzgoji slepcev, katera sta zanimiva prav takó, kakor pouk in vzgoja gluhonemcev.

Radi preglednosti hočem razdeliti razpravo svojo v naslednje dele: I. Vzroki in nasledki sleposti; II. zgodovinska črtica; III. vzgoja v domači hiši; IV. pouk v zavodu in skrb za prihodnjost slepcev V. statistika.

I. Vzroki in nasledki sleposti.

Slepota je prirojena ali pridobljena pozneje. Prirojena slepota se nahaja primeroma le malokdaj. Provroči jo 1.) podedovanje po roditeljih; takó je n. pr. jako velika kratkovidnost roditeljev časih vzrok, da so slepi otroci, in 2.) sorodnost roditeljev.

Posebno jedna očesna bolezen se pogostoma pojavlja takrat, kadar so si sorodni roditelji, to je takozvana Rhetinitis pigmentosa, katera nastane, ako se vrinejo barvine snovi v čutnično mrežico v očesi.

Podeduje se slepota po očesnih boleznih, po boleznih vsega života in po zunanji poškodbi.

Očesnim boleznim pripada: 1.) Blennorrhöe, t. j. vnetje očij novoporojenega otroka. Ta bolezen nastane po okužbi. Kadar so ženska spolovila bolna, izteka jim namreč neka kužnoba, katera ostane otroku na trepalnicah in provzroči, da se vname vse okó. To je jako nevarna bolezen, in nad tretjino vseh slepcev je oslepela za njo. Dr. Hugon Magnus računa celó 77⁰/₁₀ takih slepcev, kateri so oslepeli za to boleznijo. Proti nji se rabi uspešno, ako je še čas, salicilna kislina.

2.) Trachoma (egiptovska očesna bolezen), katero je vojska Napoleonova zanesla v Evropo. Kaže se dostikrat po vojášnicah in zavodih, sploh kjer biva mnogo ljudij.

3.) Otrplost očesne čutnice. (Črna mréna).

4.) Glaucon. (Zelena mréna).

Splošne telesne bolezni, katere provzročujejo slepost, to so: Vnetje možgan, skrofuloza, osepnicè in skrlatinka. —

Otrok tudi lahko oslepí, ako se zbode v oči. Takisto oslepí časih na obeh očesih, ako si poškoduje samó jedno; poškodovano okó mu, kakor pravimo, izteče, in drugo potem zbolí simpatiški. Nasledki sleposti so:

Okó slepčevo je navadno videti jako ostudno, očesnega jabolka čestokrat ni (anophtalmus), ali pa je nepopolnoma razvito in takó veliko kakor grah ali lešnik (mikrophtalmus), in napósled je jabolko tudi časih jako veliko (duphtalmus). — Ako na okó pritiskamo, ugledamo svetlobo; taki slepci, kateri še imajo jabolko, tudi čutijo svetlobo, in ker jim prija, pričnó s prstom zbadati v okó. Ali to je jako slaba navada, ker slepec lahko ves dan čepí v kotu in se zbada v okó, ako ne paziš nánj; tudi ga ni móči odvaditi takšne nevarne zabave. Nemeec imenuje to navado »Lichthunger«. —

Nekateri otrok tudi malo vidi svetlobe in zató zmiraj maha z rokami pred očmi, ker mu to ugaja. Na take navade morajo že roditelji paziti domá in jih odpravljati ali zatirati kolikor mogoče.

Ker slepec ne vidi, zató mu ni do tega, da bi hodil; rajši čepí kje in iztika po očéh, maha pred očmi, ali si grize nohte. Ker se giblje premalo, ne pretaka se mu kri dobro po žilah; teló zbolí, noge in roke oslabé, in posledica je često jetika. Tudi se ne drží dobro kvišku, kadar hodi; ker mora paziti na vsak šum, nagiba se naprej in se ziblje pri hoji.

Ker jednega čuta ni, razvita sta posebnó druga dva, namreč sluh in tip, ali pa sta zmožna posebnega razvoja, ker ju mora slepec rabiti češče nego zdravi ljudjé. Prav to mu je velika dobrota za prihodnjost,

ker se na sluh in tip opira ves pouk njegov. V duševnem oziru je globokih mislij, lahkega razuma in dobrega spomina.

II. Zgodovinska črtica.

V starem veku so mislili, da je slepcem môči prerokovati, in zato so jih jako spoštovali. V srednjem veku so jeli skrbeti zanje, ali samó v telesnem oziru. Ko je šel francoski kralj Ludovik IX. na križársko vojsko, oslepelo je v tej vojski 300 njegovih vitezov, in tem je leta 1260. v Parizu ustanovil zavetišče. Ker jih je bilo petnajstkrat dvajset, imenoval je tudi zavod takó, namreč »Quinze vingts«. —

Dolgo so mislili, da je bil to prvi zavod za slepce. Ali nemški pesnik in pisatelj dr. Ludovik Avgust Frankl je dokazal, da temu ni takó. Našel je namreč, da že Walther von der Vogelweide nekje omenja zavoda, katerega je ustanovil vojvoda Welf VI. v Memmingenu leta 1178. V omenjenih dveh zavodih so samó skrbeli za slepce, ali poučevali jih tam niso. Prvi, kateri jih je začel poučevati, bil je Valentin Haüy v Parizu. — Prišel je nekega dné v gostilno in videl ondu 8 do 10 slepcev, kateri so z maskami na lici prav disharmoniški igrali znano simfonijo. To naključje ga je dovedlo do tega, da je začel premišljati, kakó bi bilo môči poučevati slepce. Osebnó je zato začel občevati s slepci in se pri tej priliki seznanil s slepo Dunajčanko po imeni Tereza pl. Páradis. Ta je bila sloveča pevka in umetnica na klavirji, in je prav tačas igrala v javnih in imenitnih družbah pariških. Videl je pri nji zemljevid, kateri je bil prešit s svilo različne debelosti. Šele, ko je videl ta zemljevid, in mu je Páradis pokazala, kakó se rabi, jasno mu je bilo, kakó je treba poučevati slepce. Odprl jim je leta 1784. v Parizu prvi poučni zavod. Prvem učenca njegovemu je bilo ime Le Seur.

Haüy je ostal do leta 1801. ravnatelj zavodu pariškemu. Leta 1806. ga pokliče car Aleksander I. v Peterburg. Napotil se je s svojim prvim učencem v Rusijo in ga izpraševal vpríčo carja.

Carju je izpit takó prijal, da je sklenil ustanoviti zavod, katerega je vodil Haüy od leta 1807. do leta 1817. Ali Haüy se je tožilo po domovini; vrnil se je domóv in umrl pet let pozneje. To, kar je bil Haüy Francoski, bil je Janez Viljem Klein Avstriji. —

Proti koncu minulega stoletja sta posebno slula dva slepca, in sicer Nemeec po imeni Weissenburg, sin dvornega služabnika, in Tereza pl. Páradis, o kateri sem že govoril. Bila je tudi znana radi dogodka s spiritistom Messmerjem. Ta jo je hotel ozdraviti magnetiški in jo je pripravil do tega, da je končno že sama mislila in si prigovarjala, da

vidi. Vse se je takrat zanimalo zánjo, in gospóska je morala zatreti to sleparstvo. Weissenburg in Páradis sta bila jako izobražena, in to je napotilo magistratnega uradnika na Dunaji, Gaheisa, da je leta 1802. izdal knjižico, v kateri dokazuje izobražnost slepcev. Sevéda Gaheis in pozneje tudi Klein pri takratnem razmerji nista vedela o pariških uspehih Haüyjevih.

Bržkone je dobil J. V. Klein, takratni vodja okrajnega urada za siromake, to knjižico v roke. V dosedanjem pôslu svojem je dostikrat občeval s slepimi otroci. Gotovo ga je to primoralo, da se je začel pečati s temi ubožci. Prvi učenec njegov je bil Jakop Braun iz Brucka ob Litvi. Tega je izpraševal vpričo komisije, v kateri so bili razni visoki uradniki državni. Gledé na ta izpit dovolila mu je vlada podporo, in takó je nastal c. kr. zavod za slepce na Dunaji leta 1804., ki je zajedno najstarejši nemški zavod.

III. Vzgoja v domači hiši.

Vzgoja v domači híši je jako važna za slepega otroka in njega bodočnost, zakaj izkušnja kaže, da taki otroci, kateri so bili zanemarjeni domá, nikoli ne dospó do óne izobraženosti, bodisi v telesnem ali duševnem oziru, katera jim je potrebna za prihodnjost. Zlasti grešé óni roditelji, kateri slepega otroka zanemarjajo ali ga pomehkužijo.

Prvi dnevi novorojenčevi so odločeni telesnim potrebam. Čútje začnó delovati šele pozneje, sluh n. pr. v tretjem tednu po rojstvu. Um se razvije v tretjem letu i. t. d. — S sluhom spoznava človek govor in voljo drugih ljudij. Mati torej vplivaj na sluh slepega otroka. Igrá naj se ž njim in mu prepeva lepe pesmi, nikar pa naj ne toži in plaka, ker bi tudi otroku vcepila tožnost za vse žive dni. Z otrokom je treba govoriti in sicer jako mnogo, kazati mu različne stvari, da jih potiplje ter imenovati mu, kar je potipal. Pozneje se pričnó vaje v hoji in orijentiranji. Mati mora otroku postavljati noge, kazati mu, kakó naj hodi ob steni i. t. d. Kadar je otrok že vaje hoje, kliče naj ga iz razne daljave, da se navadi paziti na klic in hoditi po klici prosto, brez vsake opore. — Tudi mu je treba pokazati, kakó naj sedí, povedati mu, da je treba stol potipati, predno séde nánj, da si ne onesnaži obleke, ali se celó poškodeje. Potem se pričnó ročne vaje. Otroku se mora dati raznovrstnih igrač, da jih tiplje in se igra ž njimi, ali tudi, da se utrdé mišice in da ne čepí tiho v kotu in se ne zbada in ne iztika pó očeh, ali da ne maha z rokami pred njimi. Otrok mora potipavati dôkaj stvari in se mnogo gibati, ker sicer mu bodo roke gobaste, mehke in brez močí, kar je

velik nedostatek pri poznejšem pouku. Mnogo slepih otrok ima gobaste roke, katere se jim lahko popolnoma prikrivé, in vendar ne čutijo nikakih bolečin. Dobro je tudi, ako se dá otroku voska ali gline, da si napravlja raznotere stvari. Paziti je tudi nató, da se otrok ne opeče na rokah, ali da mu ne zmrznejo, sicer ne more dobro tipati. Ali to bi bila velika škoda, ker so roke slepcu to, kar so oči zdravemu človeku.

Da se vežba tip, mora se otrok sam oblačiti. Potipati mora obleko in vse njé dele; tudi mu je treba pokazati, kakó se oblačimo. Takisto naj se slepec navadi redú. Zvečer, ko se sleče, položiti mora obleko redno na stol, da jo drugo jutro najde v istem rédu. Tudi mora slepec sam jesti, sam se umivati i. t. d. — Pri mizi mora biti žlica na desni stráni in kupica na levi stráni. — Posebno ugodne so za slepce take igre, katere vplivajo na njih sluh in gibanje. Ko je dospel otrok do šestega leta dôbe svoje, hodi naj v ljudsko šolo, ako ni bil še vzprejet v zavod, zakaj naučil se bode tudi tam dosti koristnega za življenje, takó n. pr. veronauka, računstva in še mnogo drugoga.

Ako se bodo roditelji vsi ravnali po tem, kar sem tukaj omenil na kratko, prihajali bodo otroci dobro pripravljene v zavod, bréme se bode olajšalo otrokom in učiteljem, in uspehi bodo mnogo večji. Žal, da se to dandanes dogaja le malokdaj! --

IV. Pouk v zavodu in skrb za prihodnost izobraženih slepcev.

Pouk slepcev v zavodu je trojen: šolski, glasbeni in obrtni pouk.

Ko pride otrok v zavod, pričnó se vaje v orijentiranji po šolski sobi, po dvoranah in končno po vsem zavodu. Te vaje trajajo 4 do 6 tednov v prvem in drugem letu. Ta čas in sploh v prvih dveh letih se poučujejo slepci v nazornem nauku, kateri je bil uveden že za J. V. Kleina, t. j. leta 1804. v zavodih za slepce, ko v ljudski šoli o njem še ni bilo ne duha ne sluha. Učenci se učé spoznavati in imenovati stvari okolo sebe. Nazorni pouk je jednak nazornemu nauku v ljudski šoli, samó da morajo učenci tipati, kar vidi zdraví učenec z očmi.

Pri pouku v čitanji se dajó učencem v 1. razredu lesene in izbočene črke latinske abecede, da jih otipljejo in jih takó zajedno spoznavajo.

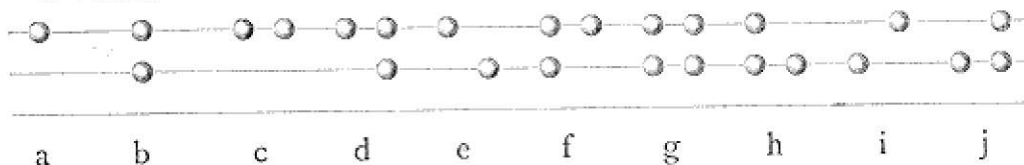
Pozneje dobé knjige, katere so tiskane z izbočenimi črkami, poleg tega knjige, katere imajo črke prirejene od raznovrstno stavljenih izbočenih pik. To abecedo je izumil abbé Braille na Francoskem, po ka-

terem se tudi imenuje abeceda Braillova. Nadrobneje o tem hočem govoriti pozneje. Slepci ne pišejo takó kakor mi, temveč tiskajo. Abecedo rabijo latinsko. Posamične črke so od kovine, v katero so vlite igle po obliki posamičnih znamenj glasovnih. Ako pritisnemo táko črko na popir, pokaže se nam nje oblika, katero slepec radi izbočenih pik lahko spozná po tipu. Posamične črke so uvrščene po redu v posebnih predalih. Pišoč rabi slepec takozvani Kleinov aparat, v katerem so uvrščene óne črke. Popir se dene na klobučino pod okvir; potem se nastavi ravnilo od dveh kosov lesá, med katera pride črka. — Slepec hoče n. pr. zapisati besedo »rak«. Črka »r« se postavi med ravnilo in se pritisne; poleg te se postavi črka »a« in pritisne; črka »r« se dene zopet z desno roko v dotično predalo, dočim drží leva roka črko »a«; poleg črke »a« se postavi »k«, in končno se vzameta obé črki in se uvrstita v predala. — Pisati se pričenè spodaj na levi strani. Ako hoče potem slepec brati, kar je napisal, treba mu je samó vzeti popir iz okvira in ga obrniti. Pokažejo se mu črke v tem rédu, kakor so tiskane naše knjige. Ta aparat ima to prednost, da slepec lahko sam čita, kar je pisal in se tudi pismeno sporazumlja z drugimi ljudmi. Izumil je ta aparat prvi ravnatelj c. kr. zavoda za slepce J. V. Klein na Dunaji. Privedel ga je do tega slepec sam, kateri je pisal roditeljem svojim, naj mu pišejo pismo s črnilom z velikimi črkami in potem v te črke zabodejo luknjice.

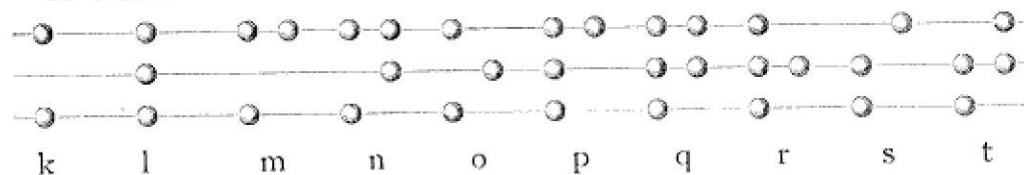
Druga pismenica, katero uporabljajo slepci, to je Louis Braillova. Črke te abecede so označene z raznovrstno postavljenimi izbočenimi pikami. Da govorim jasneje, pokazati hočem to abecedo; aparat, s katerim se piše, zove se Pablaskov aparat in je zložen od okvira, ravnila in pisala.

Louis Braillova abeceda:

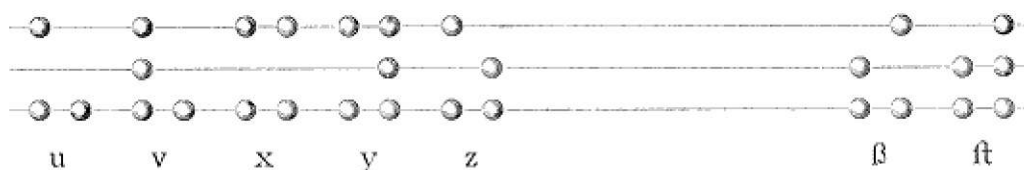
I. vrsta:

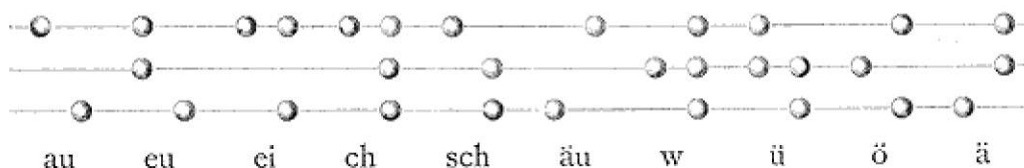
II. vrsta:

III. vrsta:

IV. vrsta:

Ta abeceda ima 10 glavnih znamenj, katera pomenjajo prvih deset glasov, to je od »a« do »j«. (Glej prvo vrsto.)

Črke druge vrste, to je od »k« do »t«, izvajajo se iz črk prve vrste takó, da se naredí pod vsako črko prve vrste na tretji črti in sicer na levi strani še jedna pika. (Glej drugo vrsto.) Črke tretje vrste se izvajajo iz črk druge vrste; napraviti se mora poleg teh na tretji črti na desni strani še jedna pika. Takó dobimo črke u, v, x, y, z, ß, st. (Glej drugo in tretjo vrsto.)

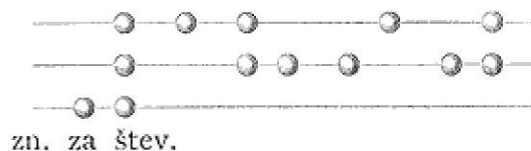
Črke četrte vrste se dobé, ako naredimo pod črkami prve vrste na tretji črti in sicer na desni strani še jedno piko. Takó se zaznamenujejo glasovi: au, eu, ei, ch, sch, ü in ö. Samó glasovi ä, äü in w se zaznamenujejo izredno.

Črke prve vrste tudi pomenjajo številke, kadar stojí pred njimi to znamenje:

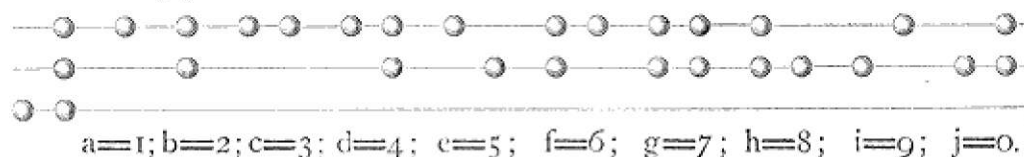

Ako pišemo dôkaj številčk zaporedoma, treba je znamenje za številko zapisati samó jedenkrat.

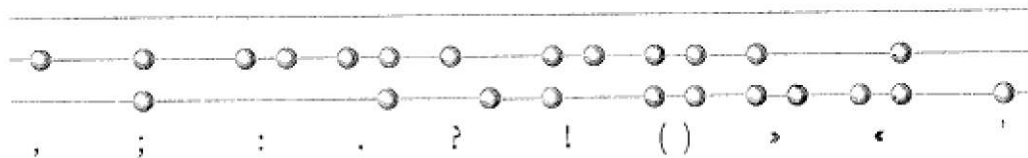
Takó se n. pr. piše število 1890:

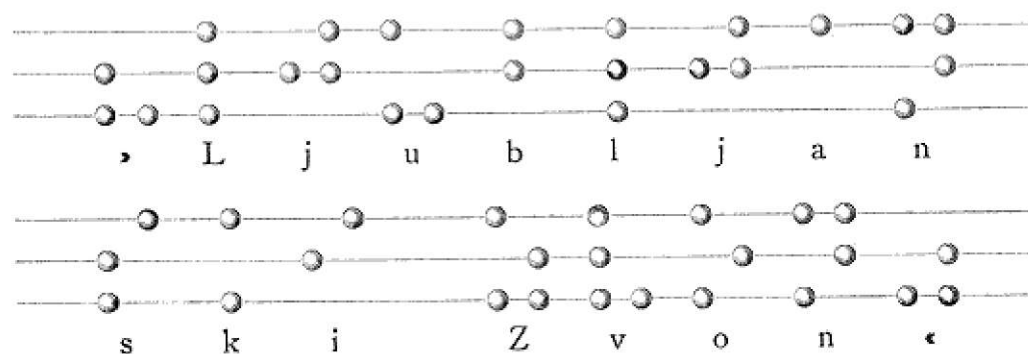
Torej je:

Prav takó pomenjajo črke prve vrste tudi ločila, samó da ne smejo stati na prvi in drugi črti, temveč na drugi in tretji.

»Ljubljanski Zvon« se piše v tej abecedi takó:

Tudi note se pišejo po tej abecedi, ali zavedlo bi me predaleč, ako bi razpravljaj o tem.

Slepci si dopisujejo po abecedi Braillovi, ker jo tipajo lože od latinske.

Pouk v zemljepisji se vrši takó, kakor v ljudski šoli, samó da se reke, gore, mesta i. t. d. na zemljevidih zaznamenujejo izbočeno.

V godbi poučujejo slepce na raznovrstnem glasbenem orodji. Ozirajo se pa vedno na zmožnost učenčevó in njega prihodnjost. Vaje se vršé po sluhu in po notah, katere so pisane po Braillovem sistemu.

Vsak učenec se izobražuje tudi v ónem obrtu, kateri mu je naj-prikladnejši, ali o katerem se je nadejati, da ga bode živíl pozneje.

Obrti, v katerih se poučujejo navadno, zlasti so krtáçarstvo, ple-társtvo, vožárstvo in uglašanje klavirjev. Za te stroke so nameščeni v zavodu mojstri, kateri poučujejo slepce v svojem obrtu po šolskih urah. Ko je slepec v zavodu dovršil leta svoja in je dovlòj izobražen v znanostih, godbi in obrtu, pride ali domóv, kjer se bavi z obrtom svojim, ali v preskrbovalnico, ali v delavnico za slepce.

V posamičnih deželah različno skrbé za prihodnjost slepcev. Na vadno dobí slepec ob troških zavodovih orodje, katero mu je potrebno za obrtovanje njegovo, in nekaj denarja, da si kupi tvarino za svoja dela in služi kruh z obrtom. Zavod ga tudi podpira časih, ako je potreben, in mu pošilja tvarino po nizki ceni. V drugih deželah so usta-

novili delavnice za slepce, kjer viděč mojster nadzira njih delo. Vsak teden dobivajo ondu plačiló za svoje proizvode; stanujejo pa in živé ob svojih troških.

V. Statistika slepcev.

Omenivši to, kar je treba vedeti o vzgoji slepcev, povedati hočem samó še, koliko slepcev živí v posamičnih deželah in koliko se jih učí v zavodih. — Statistika kaže, da je v deželah, katere niso dôkaj izobražene, tudi več slepcev nego v kulturnih deželah. V prvih pride povprek jeden slepec na tisoč prebivalcev, v drugih pa že trijé slepci na isto število. Kakor se je izračunjalo površno, živí na vsem svetu 1 milijon 400 tisoč slepcev. Relativno največ slepcev v Evropi ima Finska; ondu pripada na 1000 prebivalcev 3—5 slepcev. V Egiptu je celó med 100 prebivalci jeden slepec. V deželah naše monarhije jih je relativno največ v Galiciji, Bukovini in Dalmaciji; vzrok temu je gotovo ta, da je v teh deželah národno gospodarsko in zdravstveno razmerje jako žalostno. Najmenj slepcev ima vélika vojvodina Badenska na Nemškem. Tamkaj štejejo 1 slepca šele na 2500 prebivalcev, dočim je pri nas razmerje 1: 1000.

Pod 40. letom dôbe svoje sploh sta 2 slepca med 1000 prebivalci, ali nad 40. letom jih je 16 med 1000 prebivalci. To nam kaže, da je mnogo več takih slepcev, kateri oslepé v poznejših letih. Zavodov za slepce je na vsem svetu 180. — V Ameriki jih je 33, v Avstraliji 5, v Afriki 1 (in sicer v Kajiri), v Aziji ni nobenega.

V Evropi je 141 zavodov, namreč: na Danskem 1, na Irskem 1, na Grškem 1, (na otoku Korfu, ki ima samó jednega učenca), v Švici 3, na Holandskem 3, v Belgiji in na Švedskem 5, na Laškem 7, v Rusiji in Avstriji 9, na Španskem 12, na Francoskem 23, na Angleškem 30 in na Nemškem 32 zavodov.

V Avstriji imamo še zmiraj 1752 za šolo godnih slepih otrók, katerih ne preskrbuje nobeden zavod. Poučuje se v Avstriji samó 425 slepcev v devetih zavodih. Treba je torej še dôkaj storiti v tej stvári. — Hvala Bogú, na Kranjskem je samó 367 slepcev in med temi le 25 za šolo godnih otrók. Upati je, da se poskrbí tudi skoro za te.

